

NIET-ALFABETISCH EN SUBJECTIEF GLOSSARIUM VAN DE TENTOONSTELLING *LA HUACA LLORA*

HUACAS

Huaca is een uit het Quechua en het Aymara Wak'a afgeleide term die vandaag in Peru verwijst naar alle precolumbiaanse overblijfselen, tempels, piramiden en necropolen. In de pre-Spaanse periode werd de term gebruikt voor alle heilige ruimten en objecten, of het nu een tempel, een berg, een meer of een rots was, maar het kon ook bepaalde categorieën van objecten aangeven, zoals huacos (ritueel aardewerk), mummies van voorouders of andere. *Huacas* worden beschouwd als personen, 'wezens die geen mensen zijn' en met wie de Andesvolkeren een wederkerige relatie hebben, waardoor ze de westerse ontologie van het heilige verruimen, evenals de modernistische scheiding tussen natuur en cultuur, menselijk en niet-menselijk, bezielde en onbezielde enz.

HUAQUEROS

Het woord *huaquero* is afgeleid van *huaca* en we kunnen het vertalen als 'clandestiene opgraver'. De traditionele *huaquero*, niet te verwarren met de plundersaars uit de grote steden, behoort veelal tot een rurale gemeenschap die een directe toegang tot de precolumbiaanse ruïnes heeft. Zijn praktijk zit vervat in een relationele structuur waardoor hij een bevoorrechte tussenpersoon is tussen de gemeenschap en de voorouders, tussen de levenden en de doden. Hij wordt beschouwd als een 'lokale specialist van het verleden' die een alternatieve wijsheid bezit, met zowel kennis van de archeologische sites en de artefacten die hij onderzoekt, als van de rituele praktijken om de gratie van de *huaca* te verkrijgen. Die laatste wordt zelf als een levende entiteit beschouwd die genereus maar ook wel gevaarlijk kan zijn. De meeste *huaqueros* hebben nog een andere, niet-vaste job in de landbouw, de bouw of de visserij en hangen niet enkel van de *huaqueo* af voor hun levensonderhoud.

Soms verkopen ze de opgegraven artefacten aan tussenpersonen, die ze dan doorverkopen aan verzamelaars in de grote stedelijke centra. Soms laten de *huaqueros* zich na hun clandestiene opgravingen 'reinigen' door de lokale *curandero* (sjamaan). In ruil voor zijn diensten schenken ze de *curandero* een paar *huacos* die hij dan kan gebruiken in zijn praktijk als genezer. Het opgegraven en uitgewisselde artefact krijgt zo zijn 'agency'¹ (vermogen om te handelen) in het rituele circuit eeuwen nadat het werd begraven, en dat is een alternatief voor de circuits van de antropologische musea en de handel in archeologische voorwerpen. Het is niet ongebruikelijk dat de *huaqueros* daarnaast kleine persoonlijke verzamelingen aanleggen, '*huacotecas*' of verzamelingen die tot de gemeenschap behoren.

HUACOS

De term *huaco* verwijst naar het precolumbiaanse rituele aardewerk dat grondig werd onderzocht en in historische sequenties werd ondergebracht door archeologen. Het pre-Spaanse Peru ontwikkelde een rijke traditie in de productie van textiel en aardewerk, die zich nu in de antropologische collecties van de musea en bij privéverzamelaars bevindt. De *huacos* zijn samen met andere kostbare artefacten (van metaal of textiel) de uitgelezen objecten van het speurwerk van de *huaqueros* en de archeologen in de precolumbiaanse graven. Ze zijn ook in trek bij de doorverkopers en verzamelaars van precolumbiaanse kunst. Door hun complexe 'sociale leven' worden ze soms opgenomen in de mesas curanderas (collectieve genezingsceremonieën) van de curanderos (sjamanen), waar ze worden gebruikt voor hun werking die voortkomt uit de 'geaccumuleerde lading' in de huacas en voor hun band met het pre-Spaanse verleden.

BAQUETA

De *baqueta* is een instrument waarmee de huaqueros de bodem van de huacas onderzoeken om precolumbiaanse graven en de artefacten die ze bevatten op te sporen. Het is een lange en smalle stalen stang met T-vormig handvat. Die specifieke instrumenten worden gemaakt door lokale smeden op basis van bouwmaterialen die een andere functie krijgen voor de fabricage van de baqueta.

BOLO DE COCA

De *bolo de coca* verwijst naar het cocablad dat de huaqueros gebruiken als opwekkend middel, dat echter ook de honger stilt en de dorst lest in moeilijke werkomstandigheden en een woestijnklimaat. De term *bolo* is een specifieke verwijzing naar de bol die ontstaat als de cocabladeren lang worden gekauwd. De *huaqueros* gebruiken het cocablad ook om voorspellingen te doen over de vindplaatsen van de graven in de *huacas*. Vaak worden ze in combinatie met tabak gebruikt, nog een andere heilige plant in de Andestradietie. Coca is al sinds de pre-Spaanse periode een geneeskrachtige en heilige plant bij de Andesbevolking.

CURANDERO, OF CURANDERA

De *curandero* is de traditionele genezer of sjamaan van de Andesgemeenschappen. In zijn zorgverlening houdt hij rekening met de plaats van de patiënt in de gemeenschap. Die zorgverlening is diep verankerd in de precolumbiaanse tradities rond de cultus van de *huacas* en het gebruik van meesterplanten (psychotrope planten) en geneeskrachtige planten. De *curanderos* werden gestigmatiseerd door de katholieke inquisitie, die leidde tot de 'uitroeiing van de idolatrie' bij de Andesvolkeren, en ze zijn nog altijd illegaal in Peru, verbannen naar afgelegen plattelandsgemeenschappen en naar de buitenwijken van stedelijke centra. De hedendaagse praktijk van de *curanderos* heeft de katholieke cultuur geassimileerd en wordt voortdurend bijgewerkt. Zo is hij kenmerkend voor de syncretische vormen die voortkomen uit het Andesverzet tegen de koloniale onderdrukking. Een antropofage relatie², waarin de gekoloniseerde volkeren de cultuur van de kolonisator tot zich nemen om

hun eigen cultuur levend te houden, leidt tot een syncretische cultuur.

MESA CURANDERA

De *mesas curanderas* zijn collectieve en clandestiene genezingsceremonieën. Ze worden een hele nacht lang uitgevoerd door de *curanderos* (genezers in het Spaans) die een vorm van inheemse geneeskunde beoefenen die verankerd is in de precolumbiaanse kennis en gebaseerd is op het gebruik van psychotrope meesterplanten (San Pedro-cactus, cocabladeren), tabak en parfums en op het gebruik van voorwerpen met een sterke magische werking, zoals *huacos*, stenen afkomstig uit specifieke *huacas*, of afbeeldingen van enkele katholieke heiligen (Sint-Cyprianus, Sint-Antonius). De term *mesa* (tafel in het Spaans) verwijst ook naar het geheel van die objecten die tijdens het ritueel door de San Pedro-cactus worden geactiveerd. Uit de archeologische opgravingen blijkt dat deze relatie tussen de San Pedro-plant (of *Huachuma* in het Quechua) en de mens al meer dan 3000 jaar bestaat in de kosmologie van de Andes.

1. Handelingsvermogen is een mogelijke vertaling van het Engelse woord 'agency' zoals dat wordt gebruikt door Alfred Gell in zijn postume werk *Art and Agency* (uitg. Oxford University Press, 1998). Deze titel is in het Frans vertaald als *L'art et ses agents, une théorie anthropologique*, ed. Alexandre Laumonier en Stéphanie Dubois, 2009.

2. Zie hierover Oswaldo de Andrade, 'Manifesto Antropófago', in *Revista de Antropofagia*, volume 1, 1929